

و او فرزند پیشوای قیام ضداستعماری و ضداستبدادی جنوب کشور و بنیانگذار حکومت اسلامی منطقه لارستان آیت‌الله العظمی سیدعبدالحسین موسوی لاری (۱۲۶۴ - شوال ۱۳۴۲ق) - از شاگردان مبزز آیات عظام: میرزای شیرازی، شیخ محمدحسین کاظمی، فاضل ایروانی، شیخ لطف‌الله مازندرانی و ملاحسینقلی همدانی و صاحب آثار فراوان فقهی و اصولی و کلامی مانند: معارف‌السلمانی (در علم امام)، اکسیر السعادة (در اسرار شهادت امام حسین علیه‌السلام)، قانون مشروطه مشروعه، حاشیه رسائل و مکاسب و قوانین و ریاض دوره اصول بوده است.^۱

آن مرحوم، در کودکی به دنبال مبارزات و تبعید پدرش به شیراز، در همان شهر به مکتبخانه رفت و کتاب‌های بسیار همچون: قرآن، رساله، گلستان، حلیة المتقین، جامع عباسی و معراج السعادة را فرا گرفت و پس از آن در مدرسه خان به تحصیل علوم دینی مشغول شد و بسیاری از ادبیات و سطوح و شرح تجرید و شرح منظومه و شرح اشارات را در محضر استاد آقا ملااحمد دارابی و سطوح عالییه (رسائل و مکاسب و کفایه) و شوارق و اسفار و خارج فقه را هم در محضر حضرت آیت‌الله سیدنورالدین حسینی شیرازی و مرحوم آیت‌الله حاج شیخ ابوالحسن حدائق و بخشی از اسفار و مبدأ و معاد (ملاصدرا) و شرح فصوص را در محضر عارف مرتاض آقا میرزا محمدعلی حکیم نمازی فرا گرفت و یکی از شاگردان مبزز و نامی آیت‌الله آقا سیدنورالدین شیرازی گردید و مورد توجه فراوان استادش قرار گرفت. در سال ۱۳۶۵ ق به لارآمد و در مجلس درس عمویش آیت‌الله آقا سیدعلی اصغررکنی لاری (م. ۱۳۷۴ ق) شرکت جست و به شرف دامادی اش هم نایل شد و پس از آن در ۱۳۶۶ ق رهسپار حوزه علمیه قم شد و در محضر آیات عظام: آقای بروجردی، سیدصدرالدین صدر و سیدمحمدتقی خوانساری به تحکیم مبانی علمی و فقهی اش و

۱. شیخ آقا بزرگ تهرانی، نقباء البشر: ج ۲، ص ۱۰۴۸.

درگذشتگان

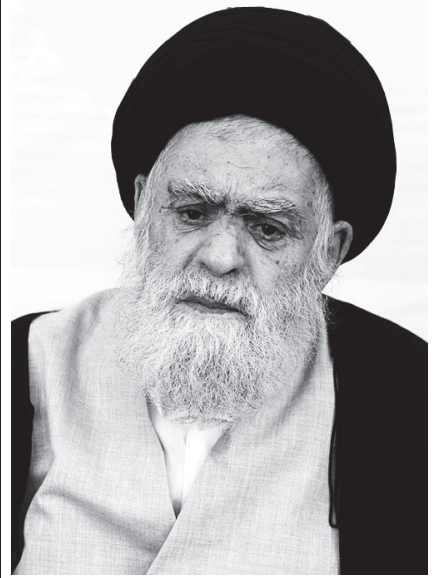
ناصرالدین انصاری

اخبار

آیت‌الله سید عبدالعلی آیت‌اللهی (۱۳۳۹ - ۱۴۳۳ق)

عالم و فقیه بزرگ خطه لارستان، شخصیت محبوب روحانیت در استان فارس، هنرمند و شاعر و غزلسرای بی‌بدیل معاصر حضرت آیت‌الله آقای حاج سیدعبدالعلی آیت‌اللهی به حق تذکار علمای جامع معقول و منقول شیعه و بقیة السلف صالح ما بود.

آن فقید در سال ۱۳۳۹ ق (۱۳۰۰ش)، در جهرم، در بیت علم و فقاہت و فضیلت و جهاد با ظلم و ستم زاده شد. پدر بزرگوارش حضرت آیت‌الله آقا سیدعبدالمحمد آیت‌اللهی (۱۳۰۲ - ۱۳۹۳ق) - از شاگردان پدرش آیت‌الله العظمی سیدعبدالحسین لاری و آیات عظام: آخوند خراسانی و سیدمحمدکاظم یزدی (در نجف) - و صاحب آثاری چون: حاشیه بر انیس التجار نراقی و تخریج و تصحیح احادیث کتب اربعه

تحصیل و تدریس پرداخت و به مدت پنج سال از دروس آنان بهره بسیار برد.

در سال ۱۳۷۳ق به حوزه عظیم و فخیم نجف اشرف، مشرف شد و چهار سال به تحصیل در محضر آیات عظام: سیدعبدالهادی شیرازی، سیدمحسن حکیم (فقه) و آقای خوبی (اصول) و تحصیل مبحث نفس از کتاب اسفار در محضر آیت الله شیخ صدرا بادکوبه‌ای پرداخت تا آنکه وفات ابوالزوجه بزرگوارش آیت الله سیدعلی اصغر لاری در ۱۳۷۴ق پیش آمد و اهالی مؤمن و متدین لار، با اصرار تمام حضور ایشان را از آیت الله العظمی بروجردی و آیت الله العظمی سیدعبدالهادی شیرازی درخواست نمودند و به امر آیت الله بروجردی در سال ۱۳۷۶ق، رهسپار لار شد و بیش از نیم قرن در آن خطه به وظایف دینی و علمی و اجتماعی و جهاد مقدس علیه رژیم پهلوی پرداخت. او سالیان فراوان به تدریس سطوح عالی و تألیف و گره‌گشایی از کار مردم و ارشاد دینی مؤمنان و مبارزه با مظاهر فساد - که از آن جمله ممانعت از احداث سینما در لار و صدور اعلامیه مفضل از سوی ایشان بود - و سرودن اشعار حماسی پرداخت (شرح مبارزات و مجاهدات آن عالم شجاع و فرزانه در خاطرات سیاسی اش آمده است) و مبارزات عشایر غیور و مردم لارستان را در سال‌های ۱۳۴۲ - ۱۳۵۷ علیه رژیم پهلوی

رهبری و هدایت نمود.

آن مرحوم دارای ذوقی عرفانی و فلسفی، خطی خوش (وی استاد مسلم خطوط نسخ و نستعلیق و شکسته بود و این هنر بدیع را در شیراز از مرحوم میرزا محمدحسین مشتاق شیرازی و استاد سیدمحمد قدسی شیرازی آموخت) اخلاقی والا، منشی ساده و زندگی زاهدانه بود و مردم استان فارس بدو عشق می‌ورزیدند.

اجازات اجتهادی و روایی و امور حسبه از آیات عظام آقایان: بروجردی، سیدصدرالدین صدر، شیخ آقا بزرگ تهرانی، سیدنورالدین شیرازی، مرعشی نجفی و میرزا محمود شیرازی داشت و بنای حسینه اعظم لار و حوزه علمیه (برادران و خواهان) لار از خدمات ماندگار اوست.

در خانه اش از بام تا شام به روی مردم باز بود و چه بسیار نیازمندان و جوانانی که از همت وی صاحب خانه و زندگی شدند. هر کس - از هر کجا و لو از غیر شهر لار - بدو مراجعه می‌کرد، او با آن پیری و بیماری اش پاسخگوی مشکلات مردم بود و با سرپنجه تدبیرش و آشنایی اش با مسئولان و رجال حکومت، در گشایش کار مردم می‌کوشید و در کلمه فصل، کانون خیر و برکت بود.

برخی از آثار چاپی اش عبارتند از:

۱. جذبه موسوی (دیوان اشعار، قصاید و غزلیات ناب عرفانی که حکایت از طبع بلند و ذوق سرشار و عواطف رقیق شاعر می‌نماید و آدمی از خواندن اشعارش به وجد و سرور می‌آید)؛
۲. عشق حسینی (منظوم، در مقتل سالار شهیدان حضرت ابی‌عبدالله الحسین علیه السلام)؛
۳. زندگی و مبارزات حاج سید عبدالعلی آیت‌اللهی (به کوشش محمدباقر وثوقی)؛
۴. نمونه‌ای از خطوط خوش (نسخ و نستعلیق و شکسته، که چشم را می‌نوازد و بر اعماق جان و دل می‌نشانند).

آن مرحوم، پس از عمری قریب یک قرن، در ۹۴

سالگی، در روز جمعه ۱۹ خرداد ۱۳۹۱ش (۱۷ رجب‌الخیر ۱۴۳۳ق) چشم از جهان فرو بست و به اجداد طاهربینش پیوست و پیکر پاکش در روز دوشنبه ۲۲ خرداد (۲۰ رجب) با حضور دهها هزار نفر از مردم شریف استان فارس تشییع و پس از نماز آیت‌الله العظمی مکارم شیرازی بر آن، در حسینه اعظم لار به خاک سپرده شد و در غم فقدانش پیام‌های تسلیت و تجلیل از مقام علمی و عملی اش، از سوی مراجع معظم تقلید صادر شد. مقام معظم رهبری در پیام تسلیت خویش فرمودند:

بسم الله الرحمن الرحيم

در گذشت عالم جلیل‌القدر مرحوم مغفور آیت‌الله آقای حاج سیدعبدالعلی آیت‌اللهی رحمة الله علیه را به عموم علما و روحانیون و مردم عزیز استان فارس به خصوص اهالی مؤمن و غیور خطه لارستان و بالأخص به خاندان مکرم ایشان و به بیت رفیع آیت‌اللهی و وابستگان آنان تسلیت عرض می‌کنم.

آن عالم بزرگوار که همچون گذشتگان عالی‌مقام این بیت شریف ملجأ و مرجع امور دینی و اجتماعی و سیاسی مردم آن سامان بوده و عمر بابرکت خود را در خدمت به دین و دنیای مردم سپری کرده‌اند، بی‌شک یکی از ارکان مردمی نظام جمهوری اسلامی در آن خطه بودند و فقدان ایشان خسارتی است که باید به توفیق الهی و با تعقیب نیات و اهداف ایشان جبران گردد. انشاء الله. از خداوند متعال نزول رحمت و برکات الهی را بر روح این عالم ربانی مسئلت می‌کنم و صبر و اجر بازماندگان محترم را خواستارم.

سیدعلی خامنه‌ای

۲۰ خرداد ۱۳۹۱

و تحقیق و امامت جماعت (در مسجد میرزا محمد هاشم) و یاری جدش پرداخت و بسیاری از کارهای نیای عالی قدرش را بر عهده گرفت، و پس از وفات مرحوم آیت الله چهارسوقی در ۱۳۷۷ق (۱۳۳۶ش)، مدت ها با همکاری دوست و هم مباحثه قدیمی و صمیمی اش مرحوم شیخ محمد مهدی نواب لاهیجی، به تنظیم و تهیه اسناد شرعی مردم پرداخت که تا سالیان فراوان ادامه یافت (۱۳۵۸ش).

آن مرحوم، یکی از مشایخ اجازه عصر به شمار می آمد و از گروهی بسیار از اعظم شیعه، اجازه روایت حدیث داشت که برخی از آنها عبارتند از: آیات عظام: میلانی، سید شرف الدین، شیخ آقا بزرگ تهرانی، سید هبه الدین شهرستانی، شیخ محمد حسین کاشف الغطاء، سید محسن امین، سید محسن حکیم، میرزا آقا اصطهباناتی، سید جمال الدین گلپایگانی و سید صدرالدین صدر.

وی ارتباطی وثیق و عمیق با بزرگان ایران و عراق همچون حضرات آیات: شیخ آقا بزرگ تهرانی، سید هبه الدین شهرستانی، سید شهاب الدین مرعشی نجفی، سید محمد حسن آل طالقانی نجفی، سید جلال الدین همایی، سید عبدالعزیز طباطبایی، سید حسن امین، دکتر حسینعلی محفوظ و رضا استادی داشت و خانه اش، همواره محل آمدورفت عالمان و دانشمندان بود. کتابخانه اش - که آکنده از نسخ خطی و چاپی نادر بود - در اختیار اهل فضل و دانش قرار می گرفت و در دیباچه بسیاری از کتاب ها، نام ایشان و گشاده دستی و ارشادات و راهنمایی هایش آمده است.

آن فقید، تمام عمرش را به تحقیق و تألیف و احیای کتب عالمان و دانشمندان و تحشیه کتاب های مختلف پرداخت (و یک قفسه از کتابخانه اش، کتاب هایی است که بر آنها حاشیه نگاشته است) و کعبه فضل و خانه علم و پژوهش بود و آثار فراوان پدید آورد که هر کدام کتابی ماندگار در عرصه تألیفات اسلامی و شیعی است (امید آنکه شاگردان و تربیت شدگان

مکائد شیطان و دفاتر متعدد تاریخی و حدیثی - و او فرزند آیت الله آقا میرزا مسیح چهارسوقی (۱۲۵۵ - ۱۳۲۵ق) و او فرزند آیت الله العظمی سید محمد باقر موسوی خوانساری (۱۲۲۶ - ۱۳۱۳ق) صاحب «روضات الجنات»، و او فرزند آیت الله علامه میرزا زین العابدین موسوی خوانساری (۱۱۹۰ - ۱۲۷۵ق) و او فرزند آیت الله میر سید ابوالقاسم خوانساری (۱۱۶۳ - ۱۲۴۰) و او فرزند علامه محقق آقا سید حسین خوانساری (م. ۱۱۹۱) و او فرزند علامه کبیر میر ابوالقاسم جعفر خوانساری (۱۰۹۰ - ۱۱۵۸) - از شاگردان: علامه مجلسی و آقا جمال خوانساری - صاحب «مناهج المعارف» بود، که نسب شریفش به عبدالله بن الامام موسی الکاظم علیه السلام می رسد.^۴

همچنین مادرش صبیبه محترم حضرت آیت الله حاج میرزا حسن چهارسوقی اصفهانی - فرزند دیگر مرحوم آقا میرزا مسیح - بوده است (یعنی دختر عموی پدرش).

آن فقید، پس از درگذشت نابهنگام پدرش، تحت تربیت و سرپرستی نیای مادری اش قرار گرفت و تحصیلات دبیرستان را به پایان رسانید و پس از آن در مدرسه صدر بازار، به تحصیل علوم دینی پرداخت. نخست معالم و شرح لمعه را در محضر آقایان: شیخ محمد حسین مشکي، شیخ محمد حسن عالم نجف آبادی، شیخ هبه الله هرنندی و شیخ محمد رضا جرقویه اصفهانی (مکاسب) آموخت و پس از آن به حوزه علمیه قم آمد و سطوح عالییه را در محضر حضرات آیات: صدوقی (شرح لمعه)، سید محمد باقر سلطانی (مکاسب)، حاج میرزا ابوالفضل زاهدی قمی (رسائل و مکاسب)، میرزا محمد مجاهدی و حاج آقا مرتضی حایری (کفایه) فرا گرفت و پس از آن به دروس خارج آیت الله العظمی بروجردی حاضر شد و مورد توجه آن مرجع بزرگ قرار گرفت، و هم در آن زمان با مرحوم آیت الله مرعشی نجفی، ارتباطی صمیمی داشت که تا آخر هم ادامه یافت. وی، پس از چند سال تحصیل در قم، به زادگاهش بازگشت و به تألیف

آیت الله سید محمد علی روضاتی (۱۳۴۸ - ۱۴۳۳ق)

استاد بی بدیل فن کتابشناسی، رجال و تراجم، و تاریخ و فهرست نگاری، علامه عالی مقدار حضرت مستطاب آیت الله آقای حاج سید محمد علی روضاتی، نامی ماندگار در عرصه علم و دانش خواهد بود.

آن مرحوم، در زادروز ولادت امیر المؤمنین علی علیه السلام در ۱۳ رجب ۱۳۴۸ق (۱۳۰۸ش) در اصفهان، در بیت علم و فقاهاست و فضیلت زاده شد. پدر بزرگوارش مرحوم حجت الاسلام آقا سید محمد هاشم روضاتی (۱۳۱۹ - ۱۳۵۶ق) فاضلی فرزانه و آشنای فنون معقول و منقول بود که در روز پنجشنبه ۲۷ جمادی الاولی ۱۳۵۶ق، در شط کوفه، در ۳۷ سالگی غرق شد و در وادی السلام نجف، به خاک خفت.^۲

وی از شاگردان میرزا آیات عظام: سید ابوالحسن اصفهانی، میرزای نائینی، آقاضیاء عراقی و شیخ محمد حسین غروی اصفهانی و صاحب تألیفاتی مانند: حاشیه مغنی، حاشیه رسائل و مکاسب و تصحیح و تعلیقه بر کشف المراد علامه، و تقریرات دروس استادانش بوده است و مرگش در عنفوان جوانی، شوری و غوغایی در حوزه علمیه نجف برانگیخت.^۳

همچنین او فرزند مرحوم حجت الاسلام میرزا سید جلال الدین روضاتی (۱۲۸۳ - ۱۳۶۰ق) - از شاگردان خاص آیت الله العظمی میرزا محمد هاشم چهارسوقی و صاحب آثاری چون:

۲. آقا بزرگ تهرانی؛ نقباء البشر؛ ج ۵، ص ۵۶۱، ۵۶۲.

۳. محمد علی روضاتی؛ زندگانی آیت الله چهارسوقی؛ ص ۱۰۵، ۱۱۱.

۴. همان، ص ۱۲، ۱۴.

محضرش (به ویژه حضرات آقایان: رسول جعفریان، رضا مختاری، جویا جهانبخش، مجید هادی زاده، حامد ناجی، سید محمد سجادی و محمدرضا زادهوش)، آنها را به خوبی احیا و عرضه دارند. آثارش - که همه الگوی دقت و تحقیق و ضرب المثل بحث و تدقیق است - عبارتند از:

الف) آثار چاپی

۱. شرح روضات الجنات (ج ۱)؛
۲. جامع الانساب (ج ۱)، شرح انساب خاندان های موسوی؛
۳. زندگانی آیت الله چهارسوقی و رجال دیگر شیعه (۱۱۰ نفر)؛
۴. فهرست کتب خطی کتابخانه های اصفهان (معرفی توصیفی و مشروح هشتاد نسخه خطی کتابخانه شخصی)؛
۵. تعلیقات بر: الذریعة الی تصانیف الشیعة (ج ۲)؛
۶. تکمله: طبقات اعلام الشیعة (به اهتمام: محمد برکت)؛
۷. دو گفتار (درباره اجازات و زندگی علامه مجلسی و آقا جمال خوانساری)؛
۸. دومین دو گفتار؛
۹. شرح احوال ملا محمدعلی تونی؛
۱۰. تصحیح روضات الجنات فی تراجم العلماء والسادات (با تحشیه و فهارس). نوشته جدش آیت الله سید محمدباقر موسوی خوانساری؛

۱۱. تصحیح سماء المقال فی علم الرجال (ج ۱). نوشته آیت الله میرزا ابوالهدی کلباسی؛
۱۲. تصحیح مکارم الآثار (همراه با اضافات و تعلیقات و توضیحات فراوان، ۸ مجلد تا کنون)؛
۱۳. تصحیح الاوائل (نوشته سید محمد مقدس اصفهانی، با تحقیق و تنظیم و تدوین معظم له)؛
۱۴. تصحیح عبقات الانوار (میرحامد حسین، مجلدات حدیث ثقلین و سفینه و منزلت، ۶ ج)؛
۱۵. تصحیح مناهج المعارف (میرابوالقاسم جعفر کبیر، ج ۱)؛
۱۶. تصحیح کشف المراد (علامه حلی، با تعلیقات پدرش سید محمد هاشم روضاتی)؛
۱۷. تصحیح خلق الاعمال (صدر المتألهین شیرازی)؛
۱۸. تصحیح حاشیه ملا عبدالله و شرح نظام؛
۱۹. حاشیه بر زندگی نامه علامه مجلسی (نوشته استاد سید مصلاح الدین مهدوی)؛
۲۰. اسنادی از خاندان روضاتیان (به کوشش رسول جعفریان)؛

ب. آثار غیر چاپی

۱. ریاض الابرار (مستدرک جزو ۲۷ کتاب بحار الانوار در اجازات علماء شیعه)؛
۲. فیض الباری (زندگی نامه مفصل شیخ الطائفه شیخ مرتضی انصاری)؛
۳. دیوان الاکابر (جامع آثار منظوم و منثور نیاکان)؛
۴. عترت طاهره (فضائل و زندگی چهارده معصوم)؛
۵. کواکب منتشره در احوال اعیان شجره؛
۶. شرح حال سید رضی؛
۷. تحقیق و تصحیح المجدی فی انساب الطالبین؛
۸. تصحیح متن نهج البلاغه؛
۹. جامع الانساب (ج ۲ و ۳)؛
۱۰. شرح روضات الجنات (ج ۲ و ۳)؛
۱۱. خاندان علامه مجلسی؛
۱۲. مکارم الآثار (مجلدات باقیمانده) که امید است به زودی به چاپ رسد.

۱۳. حاشیه بر کتابها و مجلات مختلف (همانند مجله آینده و آینه پژوهش).
آن مرحوم، در ۸۳ سالگی، در صبحگاه روز پنجشنبه ۲۹ شعبان المعظم ۱۴۳۳ق (۲۹ تیر ۱۳۹۱ش) چشم از جهان فروبست و به موالیان طاهرینش پیوست. پیکر پاکش عصر همان روز، پس از تشییع باشکوه و نماز آیت الله سید عبدالحسین روضاتی بر آن، در قبرستان تخت فولاد، در بقعه جدش صاحب روضات به خاک سپرده شد و در غم فقدانش، پیام های تسلیت فراوان از سوی مراجع عظام و دانشمندان انتشار یافت. از جمله آیت الله العظمی علوی گرگانی در پیام خویش فرمود:

باسمه تعالی

العلماء باقون ما بقی الدهر اعیانهم مفقوده و امثالهم فی القلوب موجوده.

با تأسف و اندوه، خبر ارتحال عالم فرزانه، محقق گرانمایه و دانشمند بلند پایه حضرت مستطاب آیت الله آقای حاج سید محمدعلی روضاتی - اعلی الله مقامه الشریف - را دریافت نمودم. آن مرحوم یادگار پرافتخار بیت شریف و عظیم صاحب روضات و ملجأ و مرجع محققان و اندیشمندان و مربی عالمان و فاضلان خطه علم خیز و دانش پرور اصفهان - صانها الله عن الحدیث - بود و آثار ماندگارش همواره مورد توجه و استفادة علما و فضلا خواهد بود و نام نیکش، پرافتخار و جاودانه خواهد ماند.

این جانب، این مصیبت بزرگ را به محضر مقدس حضرت بقیة الله الاعظم - ارواحنا فداه - و حوزه علمیه اصفهان و شاگردان آن محقق بزرگوار و بیت شریف «صاحب روضات» تسلیت عرض نموده و از خداوند متعال علو درجات آن فقید علم و دانش را مسئلت می نمایم.

محمدعلی العلوی

۲۹ شعبان المعظم ۱۴۳۳

حکومت رژیم بعث در حوزه علمیه نجف اشرف، خود بیانگر رنج و جهاد مقدس وی علیه دشمنان اسلام بود.

آثار فاخر وی - که به بیشتر زبان‌های رایج دنیا مانند: فارسی، اردو، انگلیسی ترجمه شده است - عبارتند از:

الف) کتاب‌های چاپی

۱. حیاة الرسول الاعظم (۳ ج)؛
۲. موسوعة الامام اميرالمؤمنين عليه السلام (۱۱ ج)؛
۳. موسوعة الامام الصادق عليه السلام (۷ ج)؛
۴. حیاة الامام الحسن عليه السلام (۲ ج) (مرحوم فخرالدین حجازی آن را به فارسی ترجمه کرده است)؛
۵. حیاة الامام الحسين عليه السلام (۳ ج)؛
۶. حیاة الامام زين العابدين عليه السلام (۲ ج)؛
۷. حیاة الامام الباقر عليه السلام (۲ ج)؛
۸. حیاة الامام موسى بن جعفر عليه السلام (۲ ج) (آقای محمدرضا عطایی آن را به فارسی ترجمه کرده است)؛
۹. حیاة الامام الرضا عليه السلام؛
۱۰. حیاة الامام محمد الجواد عليه السلام؛
۱۱. حیاة الامام علی الهادی عليه السلام (آقای محمدرضا عطایی آن را به فارسی ترجمه کرده است)؛
۱۲. حیاة الامام الحسن العسكري عليه السلام؛

تاریخ اسلام پرداخت و بنیاد تألیفات عظیم و فخیم خود را فراهم آورد. او بنا به نیاز زمان و پاسخگویی به مسائل عصر خویش قلم به دست گرفت و مردانه به صحنه پیکار با دشمنان دین برخاست. آن‌گاه که جریان مارکسیستی در عراق به تبلیغات سوء علیه مسائل اجتماعی اسلام پرداختند، وی کتاب‌های «العمل و حقوق العامل فی الاسلام» و «نظام الحكم فی الاسلام» و «نظام التربية فی الاسلام» و چند کتاب دیگر را نگاشت - که به زبان‌های مختلف ترجمه شد و نقشه شوم دشمنان اسلام را نقش بر آب کرد - اهتمام و پشتکارش به اندازه‌ای بود که تا آخرین ماه‌های حیات شریفش، مشغول تألیف و نگارش بود و در بسیاری از مسائل عقیدتی و کلامی، قلم زد و چهره حقیقت را روشن ساخت. به گفته استاد محمدعلی مهدوی‌راد: «مرحوم قرشی، از دیده بانان، متفکران و مرابطن ارجمند اسلام بود که در نجف اشرف در محضر عالمان بزرگ زانوی حقیقت جویی بر زمین زد و با توجه به نیازهای زمان، قلم به دست گرفت و نیازهای عصر خود را درک و بر پایه این نیازها حرکت کرد. این عالم جلیل‌القدر از سویی پای بر سنت داشت و بر علوم غنی اسلامی مسلط و نزد اساتید بنام تلمذ کرده بود و از سوی دیگر پای بر تجدد داشت. آثار این بزرگ‌مرد دارای ویژگی‌هایی نظیر استواری قلم، نثر استوار و عالمانه و عمیق بود. وی پنجاه سال درباره اهل بیت علیهم‌السلام قلم زد، و زندگی ایشان تبلور زندگانی ائمه اطهار علیهم‌السلام بود. نگاه ایشان در سیره نویسی و تاریخ نویسی اهل بیت، نگاه تمدنی بود و آثار ایشان مستند به منابع دست اول است».

مرحوم علامه قرشی، گذشته از تألیفات تاریخی و متعددش، با همت و پشتکار مردانه‌اش دست به تأسیس کتابخانه عظیم «مکتبه الامام الحسن» - در چهار طبقه - زد که ده‌ها هزار کتاب چاپی و صدها نسخه خطی و نوادر مجلات نجف و عراق در آنجا گرد آمده است و البته تأسیس این کتابخانه در شرایط دشوار

آیت الله باقر شریف قرشی (۱۳۴۴ - ۱۴۳۳ ق)

مورخ بزرگ جهان تشیع، استاد علامه آیت‌الله آقای باقر شریف قرشی، یکی از محققان و اندیشمندان نامی عراق و از مفاخر حوزه علمیه نجف اشرف بود.

فقیه سعید در سال ۱۳۴۴ ق، در نجف اشرف، در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش روحانی فاضل مقدس شیخ شریف و جدش حجت‌الاسلام و المسلمین شیخ مهدی بن شیخ ناصر بن جاسم بن محمد بن مسعود جعفری قرشی (م. ۱۳۱۲ ق) - از شاگردان آیات عظام: میرزای شیرازی و شیخ محمد حسین کاظمی - و خاندانش همه از رجال علمی نجف همچون: آیت‌الله العظمی شیخ نوح قرشی (م. ۱۳۰۰ ق) بوده است (رک: معارف الرجال؛ ج ۳، ص ۱۳۰ - ۱۳۳). آن مرحوم، پس از وفات پدرش، تحت تربیت برادر بزرگ‌ترش علامه شیخ هادی قرشی (م. ۱۴۱۵) قرار گرفت و مقدمات را نزد آیات: شیخ محمد جواد جزائری و شیخ علی کاشف‌الغطاء و سطوح را نزد آیات: شیخ عباس مظفر، شیخ محمدعلی دمشقی، شیخ بشیر عاملی و سطوح عالیه را نزد آیات: سید موسی بجاج، شیخ محمد تقی ایروانی، سید عبدالکریم علی خان، سید محمود مرعشی شوشتری، سید علی شبر و سید باقر شخص فراگرفت و به دروس خارج فقه آیات عظام: آقای حکیم و آقای خویی و خارج اصول آیت‌الله شیخ محمد طاهر آل راضی حاضر شد و از ملازمین و شاگردان خاص استاد اخیرش گردید و مبانی علمی‌اش را استوار ساخت و همزمان به تدریس و تألیف پرداخت. او سالیان فراوان به تدریس علوم ادبی - تا بدان‌جا که به وی لقب «اخفش» داده بودند - و منطق و سطوح عالیه (رسائل و مکاسب و کفایه) اشتغال داشت و در کنار آن تقریرات دروس استادانش را نیز نگاشت تا آنکه یک‌سره به تألیف «موسوعة المعصومین علیهم‌السلام» روی آورد و به واکاوی و کاوش در سیره ائمه اطهار و

این جانب این ضایعه اسف‌انگیز را به حوزه‌های علمیه - مخصوصاً حوزه بزرگ و جهانی نجف اشرف - و عموم وابستگان به ایشان تسلیت عرض نموده و برای آن مرحوم علو درجات و برای خاندان شریف قرشی صبر جمیل و اجر جزیل مسئلت می‌نمایم. لطف‌الله صافی.

آیت‌الله علی علمی اردبیلی

آیت‌الله آقای حاج میرزا علی علمی اردبیلی، یکی از علمای مشهور حوزه علمیه مشهد مقدس بود. فقید سعید در عید سعید غدیر سال ۱۳۶۰ ق (۱۳۲۰ ش)، در شهر قم، در بیت علم و فقاقت زاده شد.

پدر بزرگوارش عالم فقیه مرحوم آیت‌الله حاج شیخ محمد علمی اردبیلی (۱۳۲۷ - ۶ ذی الحجة ۱۴۰۷) - از شاگردان آیات عظام: حاج آقا حسین قمی و میرزا محمد آقازاده (در مشهد)، حاج شیخ عبدالکریم حایری و سید محمد حجت کوهکمری (در قم) و سید ابوالحسن اصفهانی و حاج شیخ حسین حلی (در نجف اشرف) و صاحب آثاری چون: ذخیره المعاد، کتاب الصلاة و القواعد الفقهية بوده است.^۵

آن مرحوم، پس از کودکی، همراه پدر بزرگوارش رهسپار نجف اشرف شد و ادبیات را نزد مرحوم شیخ محمدعلی مدرس افغانی و سطوح را نزد حضرات آیات: والد بزرگوارش، حاج سید محمد شاهرودی و شیخ مجتبی لنگرانی آموخت و پس از آن به درس‌های آیات عظام: امام خمینی، آقای خوئی و شهید سید محمد باقر صدر حاضر شد و بهره‌های فراوان برد. سپس در سال ۱۳۴۷ ش، همراه پدرش به مشهد مقدس آمد و در درس فقه آیت‌الله العظمی میلانی و درس فلسفه علامه شیخ عبدالنبی کجوری و درس اصول پدر بزرگوارش حاضر شد و به درجه اجتهاد نائل آمد و سالیان بسیار به تدریس و تألیف و تحقیق پرداخت و آثار فراوان فقهی و فلسفی پدید آورد و درس خارج فقه و اصول

۵. غلامرضا جلالی؛ «اسوه‌های حوزه: آیت‌الله شیخ محمد علمی اردبیلی»، نگاه حوزه، ش ۲۴، اسفند ۱۳۷۵ ش.

طهارت و صلاة) (۱۲ ج)؛
۳. تقریرات درس اصول آیت‌الله خویی؛
۴. الدروس المنطقیه؛
۵. شرح الفیه ابن‌الناظم؛
۶. من هنا و هناك؛
۷. قاعدة لا ضرر و لا ضرار (از تقریر درس سید باقر شخص)؛
۸. تعلیقه بر مکاسب و شرح لمعه.

آن مرحوم در ۸۹ سالگی، در روز یکشنبه ۲۶ رجب الخیر ۱۴۳۳ (۲۸ خرداد ۱۳۹۱ ش)، چشم از جهان فروبست و به موالیان طاهرینش پیوست. پیکر پاکش همان روز پس از تشییع در کربلا و نجف و طواف مرقد مقدس امیرالمؤمنین و اباعبدالله الحسین علیه‌السلام و پس از نماز آیت‌الله العظمی سید محمد سعید حکیم در کتابخانه امام حسن مجتبی (ع) به خاک سپرده شد.

در پی درگذشت آن عالم بزرگوار، از سوی مراجع معظم تقلید و مجامع علمی و فرهنگی ایران و عراق، پیام‌های تسلیت متعدد صادر شد. از جمله آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی، در پیام خویش فرمود:

بسم الله الرحمن الرحيم

«تلمه جبران ناپذیر ارتحال عالم جلیل‌القدر، محقق نامدار، نویسنده و مورخ بزرگوار حجت‌الاسلام والمسلمین آقای حاج شیخ باقر شریف قرشی موجب تأثر و تأسف عمیق حوزه‌ها و جوامع علمی و دانش‌پژوهی و عموم آشنایان به فضایل و خدمات ایشان به مکتب اهل بیت علیه‌السلام گردید. آن فقید علم و تحقیق در نشر آثار و معارف ائمه علیهم‌السلام با قلم شیوا و در کمال دقت و تثبت، تألیفات مفید و ارزنده‌ای از خود به یادگار گذاشت که مورد استفاده علما و دانش‌پژوهان می‌باشد و حیات طیبه خود را در خدمت به علم و معرفت سپری نمود. خلأ وجودی مثل او خسارت بزرگ علمی است و از جمله آثار او کتابخانه به نام نامی و اسم گرامی حضرت امام حسن علیه‌السلام است. شکرالله مساعیه الجلیلة.

۱۳. حیاة الامام المهدي (عج)؛
۱۴. حیاة سيدة نساء العالمين فاطمة الزهراء عليها السلام؛
۱۵. السيدة زينب رائدة الجهاد في الاسلام؛
۱۶. العباس بن علي رائد الكرامة والفداء في الاسلام (آقای سید حسن اسلامی آن را به فارسی ترجمه کرده است)؛
۱۷. حیاة مسلم بن عقيل الخالد؛
۱۸. ابوطالب حامی الاسلام؛
۱۹. حیاة فاطمة بنت اسد؛
۲۰. حیاة مختار بن ابی عبید الثقفی؛
۲۱. العمل و حقوق العامل في الاسلام (مرحوم آقای محمد حسن بکایی آن را به فارسی و مترجمان مختلف به بیست زبان دیگر ترجمه کرده‌اند).
۲۲. نظام الحكم و الادارة في الاسلام (آقای عباسعلی سلطانی آن را به فارسی ترجمه کرده است)؛
۲۳. النظام السياسي في الاسلام؛
۲۴. نظام الاسرة في الاسلام؛
۲۵. النظام التربوي في الاسلام؛
۲۶. المرأة في رحاب الاسلام؛
۲۷. الاسلام و حقوق الانسان؛
۲۸. سلامة القرآن من التحريف؛
۲۹. السجود على التربة الحسينية؛
۳۰. اهل البيت في رحاب القرآن؛
۳۱. اهل البيت في ظلال السنة النبوية؛
۳۲. اخلاق النبي (ص) و اهل بيته؛
۳۳. مؤتمر السقيفة؛
۳۴. مؤتمر الشورى الذى لم يقرر حق للامة؛
۳۵. الاسلام منهج مشرق للحياة؛
۳۶. الفقه الاسلامي تأسيسه، اصلته و مداركه؛
۳۷. براءة الشيعة من الغلو و الغلاة؛
۳۸. هذه هي الشيعة؛
۳۹. الشيعة والصحابة؛
۴۰. حقيقة معاوية بن ابى سفيان؛

ب) آثار غیر چاپی

۱. ايضاح الكفاية (۴ ج)؛
۲. تقریرات درس فقه آیت‌الله خویی (مکاسب،

آیت الله محمد باقر انواری

آیت الله آقای حاج شیخ محمد باقر محیی الدین انواری، یکی از علما و فضلا و ارکان جامعه روحانیت مبارز تهران بود.

آن مرحوم در ۷۱ سالگی بر اثر سکته مغزی، در روز چهارشنبه ۸ شهریور ۱۳۹۱ ش (۱۱ شوال المکرم ۱۴۳۳ق) بدرود حیات گفت و پیکر پاکش در روز پنجشنبه (۹ شهریور) پس از تشییع از مسجد ملاحیدرو و نماز حجت الاسلام والمسلمین آقای حاج شیخ مهدی مروراید بر آن، در صحن جمهوری اسلامی حرم مطهر حضرت امام رضا(ع) به خاک سپرده شد.

فقید سعید در سال ۱۳۰۵ ش (۱۳۴۵ق)، در قم به هنگام تحصیل پدر بزرگوارش مرحوم آیت الله حاج شیخ زین العابدین انواری - که از شاگردان آیات عظام: شیخ ابوالقاسم کبیر قمی، حاج شیخ عبدالکریم حایری یزدی و حاج سید محمد تقی خوانساری بود - زاده شد و در پنج سالگی به همراه پدرش - که در ۱۳۱۰ ش به امر آیت الله حایری به همدان عزیمت رفت - به شهر همدان عزیمت کرد و پس از تحصیلات ابتدایی در مدرسه شرافت، در سال ۱۳۲۲ ش به تحصیل علوم دینی پرداخت و نزد پدرش ادبیات (سیوطی و مغنی) و حاشیه و معالم را فراگرفت و در ۱۳۲۴ ش، به قم آمد و شرح لمعه را فراگرفت و پس از دو سال، در ۱۳۲۶ ش به تهران رفت و در مدرسه مروی به تحصیل سطوح عالی به نزد حضرات آیات: سید عباس فشارکی، میرزا احمد آشتیانی، آقا عماد رشتی، سید محمد حسین شیرازی و میرزا یوسف ایروانی پرداخت و پس از آن به دروس خارج فقه و اصول آیت الله العظمی حاج شیخ محمد تقی آملی و آیت الله حاج میرزا احمد آشتیانی (پنج سال) و دروس شرح منظومه استاد شهید مرتضی مطهری و علامه میرزا ابوالحسن شعرانی، و دروس اسفار مرحوم آیت الله سید ابوالحسن رفیعی قزوینی و درس اشارات حکیم ۶. شریف رازی؛ گنجینه دانشمندان؛ ج ۷، ص ۲۹۶.

حاج شیخ مهدی الهی قمشه‌ای و دکتر مهدی حایری یزدی حاضر شد و مبان‌ی علمی اش را استوار ساخت و این درس‌ها را با هم حجره‌اش مرحوم آیت الله سید هاشم حسینی تهرانی مباحثه می نمود و همزمان به اقامه جماعت و تبلیغ دین و تفسیر قرآن در مسجد چهل تن بازار می پرداخت (از سال ۱۳۳۶ ش). از سال ۱۳۴۲ ش، وارد میدان مبارزه با رژیم شاه شد و از سوی

امام خمینی به عضویت در شورای روحانی «حزب مؤتلفه اسلامی» - همراه شهیدان:

استاد مرتضی مطهری و سید محمد بهشتی و مرحوم حاج شیخ احمد مولایی - انتخاب شد و پس از ترور حسنعلی منصور در اول بهمن ۱۳۴۳ دستگیر و محاکمه و به اعدام محکوم شد که با تلاش‌های مرحوم آیت الله العظمی حکیم حکم اعدام به حبس ابد و پس از آن به پانزده سال زندان با اعمال شاقه در تهران و برازجان محکوم شد و در زندان به تدریس علوم اسلامی (تفسیر قرآن و حدیث و نهج البلاغه، و سطوح عالی: رسائل و مکاسب و اصول فقه مظفر و شرح لمعه) پرداخت و بسیاری مانند آقایان: سید کاظم موسوی بجنوردی، جلال رفیع، جواد منصوری، حبیب الله عسکراولادی، عباس شیبانی، سید اسدالله لاجوردی، عباس آقازمانی از شاگردان او بودند. در سال ۱۳۵۶ ش، پس از گذراندن سیزده سال زندان، آزاد شد و به عضویت شورای مرکزی «جامعه روحانیت مبارز» درآمد و در تمام مبارزات روحانیت، شجاعانه و فعالانه شرکت جست و با مهاجرت امام به پاریس، راهی فرانسه شد و مورد تکریم امام را حل قرار گرفت و پیش از ورود امام به ایران، به تهران آمد و مسئولیت «کمیته استقبال» را بر عهده گرفت.

پس از پیروزی انقلاب، مناصب متعدد سیاسی، همچون: نمایندگی امام خمینی (ره) در شورای اصناف، مراسم حج (۱۳۵۸ ش)، ژاندارمری کل کشور و نمایندگی مجلس شورای اسلامی (دوره اول و دوم)، مجلس خبرگان رهبری (دوره اول و دوم) و اخیراً مسئولیت «مرکز رسیدگی

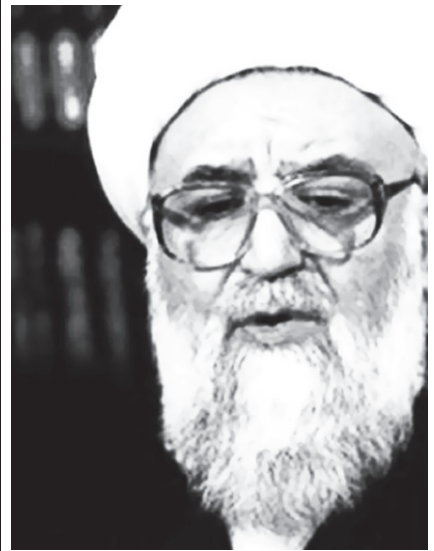
و فلسفه‌اش در مدرسه آیت الله خوبی مشهور بود. تواضع و ساده زیستی و دوری از شهرت و علم و نظم و دقتش او را محبوب فضلان و طلاب حوزه مشهد ساخته بود.

آثار چاپی اش عبارتند از:

۱. دلیل الفقه (۴ ج)؛
۲. الهدایة الی اسرار البدایة (شرح بدایة الحکمة)؛
۳. شرح نہایة الحکمة (۲ ج)؛
۴. فرهنگ فلسفه و اعلام وابسته (۶ ج)؛
۵. مقدمه‌ای بر اقتصاد اسلامی؛
۶. نگرشی بر خطوط کلی مارکسیسم؛
۷. منطق برای همه؛
۸. شناخت از دید فلسفه و علم؛
۹. دلیل الفکر فی شرح باب الحادی عشر؛
۱۰. اخلاق یا طب روحانی.

و آثار غیر چاپی اش هم عبارتند از:

۱. الفقه الجامع فی شرح المختصر النافع (۱۰ ج)؛
۲. الاصول المنقحة (۷ ج)؛
۳. تنقیح الاصول. تقریرات درس اصول حاج شیخ محمد علمی اردبیلی؛
۴. تقریرات درس خارج فقه و اصول اساتید؛
۵. تعالیق علی «کفایة الاصول»؛
۶. تعالیق علی «الجواهر النضید».

با حضور صدها نفر از مسجد دانشگاه امام صادق علیه السلام تشییع و پس از نماز آیت الله حاج شیخ محمدرضا مهدوی کنی، در حرم حضرت عبدالعظیم حسنی علیه السلام به خاک سپرده شد. در غم فقدانش، مقام معظم رهبری فرمود:

«بسم الله الرحمن الرحيم»

درگذشت عالم مجاهد مرحوم آیت الله آقای حاج شیخ محی الدین انواری رحمت الله علیه را به بازماندگان محترم و همه ارادتمندان به ایشان تسلیت عرض می‌کنم.

این عالم بزرگوار در شمار نقش آفرینان روحانیت مبارز در دوران طاغوت بود و سال‌های دراز، رنج زندان‌های آن رژیم ستمگر را تحمل کرده بودند و در دوران جمهوری اسلامی همواره منشأ خدمات در بخش‌های گوناگون بودند. روحیه خیرخواه و خدوم و سرشار از صفا و نجابت، شخصیتی محبوب از این روحانی بزرگوار ساخته بود. رحمه الله.

از خداوند متعال مزید رحمت و مغفرتش را بر ایشان مسئلت می‌نمایم.

سید علی خامنه‌ای، ۲۳ مهر ۱۳۹۱».

به امور مساجد» و هم امامت جماعت مسجد جامع سمنگان نارمک را بر عهده داشت و تا پایان عمرش به خدمت به مردم و روحانیت و ائمه جماعات تهران اشتغال داشت.^۷ از وی مجموعه‌ای از اعلامیه‌ها، مقالات و سخنرانی‌ها بر جای مانده است. آن مرحوم، با چهره‌ای گشاده و با محبت، به خدمت به همگان می‌پرداخت و با تبسمی دلنشین با دیگران برخورد می‌نمود. او تا آنجا که از دستش بر می‌آمد، در راه رفع حوائج و نیازهای مردم می‌کوشید. آیت الله مهدوی کنی درباره او می‌گوید: «ایشان، اهل محبت بود و لذا همه ایشان را قبول داشتند. همواره به دنبال حل مشکلات مردم بود و هر کسی که به ایشان مراجعه می‌کرد، از او جواب «نه» نمی‌شنید. با اینکه سال‌ها در زندان‌های رژیم شاه بود و پس از انقلاب می‌توانست بسیاری از مسئولیت‌ها را بر عهده بگیرد و وارد مسائل اجرایی شود، اما هیچ‌گاه این کار را نکرد. با همه مراتب علمی و سوابق مبارزاتی، در برابر همگان مخصوصاً طلاب جوان، بسیار متواضع بود و هر جا که بود به اطرافیان خود روحیه و نشاط می‌داد».

او در ۸۶ سالگی، در روز یکشنبه ۲۳ مهرماه ۱۳۹۱ ش (۲۷ ذی‌قعدة ۱۴۳۳ ق) چشم از جهان فروبست و پیکر پاکش در روز سه‌شنبه ۲۵ مهر،

۷. خیرگان ملت؛ ج ۲، ص ۹۵-۹۷ (زندگی‌نامه خود نوشت)، فرهنگنامه رجال روحانی امام خمینی، ج ۱، ص ۶۹-۶۸.